

УДК 016:929(477)(066)

Biography. Біографіка. Біографістика : зб. пр. Ін-ту біогр. дослідж. : електронне наукове видання / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; ред. кол.: В. І. Попик (голов. ред.) та ін. – Київ, 2022. – Вип. 1. – 237 с.

Збірник наукових праць та матеріалів Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського присвячений проблемам теорії і методології біографіки, актуальним питанням її досвіду, сучасному стану й перспективним завданням розвитку. Перший випуск збірника містить тези доповідей і повідомлень учасників Вісімнадцятих Біографічних читань «Сучасні моделі біографічних реконструкцій», що відбулися 9 червня 2022 року в Києві.

Видання орієнтоване на науковців, які працюють у галузі біографіки, біобібліографії, соціальних комунікацій, електронних ресурсів біографічної інформації, а також на широке коло осіб, котрі цікавляться вітчизняною історією та культурою.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: В. І. Попик, д-р іст. наук, проф., чл.-кор. НАН України (головний редактор); Л. І. Буряк, д-р іст. наук, проф. (заступник головного редактора); Н. І. Любовець, канд. іст. наук (заступник головного редактора); О. В. Плющик, канд. філол. наук (секретар редколегії); Г. А. Александрова, д-р філол. наук; О. Є. Бондарева, д-р філол. наук, проф.; Т. В. Добко, д-р наук із соц.комунікацій; С. С. Кіраль, д-р філол. наук, проф.; В. В. Томазов, д-р іст. наук; О. М. Яценко, канд. іст. наук.

Рецензенти:

Ковальчук Галина Іванівна, доктор історичних наук, професор
Салата Оксана Олексіївна, доктор історичних наук, професор

Публікується за рішенням Ученої ради Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Протокол № 5 від 07.09.2022 р.

У разі передруку публікацій посилання на збірник «Biography. Біографіка. Біографістика» обов'язкове.

No part of this publication may be reprinted without reference to the "Biography. Biographica. Biographistica" collection.

© Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського, 2022

З М І С Т

Від редакційної колегії	7
Вісімнадцяті Біографічні читання	12
Можливості і завдання української біографіки у боротьбі з російською агресією	25
Попик В. І. Реалії воєнної доби та актуальні завдання вітчизняної біографіки	25
Любовець Н. І. Спогади про війну в сучасному вимірі: інформаційно-комунікативний потенціал	32
Марченко Н. П. Наративи «війни» в его-документах дитячих письменниць України (2014–2022)	38
Бугаєва О. В. Музична символіка України на тлі війни	42
Плющик О. В. Використання біографічних наративів в інформаційно-психологічних операціях в умовах російсько-української війни	47
Сучасні моделі біографічних студій	52
Голубович І. В. "Biographical turn" у дисциплінарному ракурсі: філософія vs історія	52
Романов С. М. Наукова біографія Лесі Українки: можливості реконструкції	57
Буряк Л. І. Колекція фотографій Луїзи Арнер Бойд як елемент біографічного світу	61
Конфігурація біографічних репрезентацій: зміна пріоритетів на тлі соціокультурних перетворень світу	67
Бондарева О. Є. Драматургічна біографіка в контексті видань сучасної драматургії	67
Шаповал М. О. Наративна реконструкція біографії в сучасній українській драматургії	73
Котлярова Т. В. «Герой мого роману»: постаті сучасних романістів на сторінках журналу «Слово і час»	77
Литвинюк Л. В. Некролог як експрес-біографія	81

Український мемуарій та епістолярій: перепрочитання крізь оптику поколіннєвих, часових і соціальних комунікацій	86
Данилюк-Терещук Т. Я. «Стоїк наших часів...»: Микола Ковалевський у спогадovому наративі родини Косачів	86
Александрова Г. А. Спогади про М. І. Стороженка і проблеми національно-культурної ідентичності	90
Пазюра Н. В. Родинна історія Стороженків середини ХІХ — першої третини ХХ ст. у світлі колективної біографії	96
Горська Н. О. «Україна буде, вона мусить бути, вона сильна» (родини Шульгиних та Шишманових в українському відродженні)	100
Ковальчук Г. І. Епістолярний монолог Ярослава Стешенка — взірєць біографічного дослідження та мистецтва книги	105
Шалак О. І. Листування Каленика Шейковського (1835–1903): прочитання крізь призму сучасності	109
Школа В. М. Мемуарна спадщина Олени Пчілки	113
Парацій В. М. Воєнна мемуаристика як підґрунтя об’єктивної самопрезентації: з методичних схем у середовищі Українського січового стрілецтва	116
Іваницька С. Г., Демченко Т. П. Переживання радянського в мемуарно-документальній прозі Анатолія Галана (Калиновського): (ре)трансляція досвіду поколінь	122
Галарник Н. Р., Гуцуляк О. Б. З епістолярної спадщини знаних українських бібліографів Мирослава Мороза (1923–2006) та Володимира Полека (1924–1999)	127
Колективні портрети діячів освіти, науки і культури	133
Березівська Л. Д. Штрихи до біографічних портретів українських педагогів першої третини ХХ ст.	133
Оленич Л. Б. Тернопільяни — дійсні члени Філологічної секції Наукового товариства імені Шевченка (1873–1940)	136
Мокроусова О. Г. Українські архітектори в роки Другої світової війни: життєвий простір і професійна діяльність	140
Дослідження персоналій	145
Кудаєва Т. О., Ткачук К. О. Нове до біографії Якова Новицького: юдаїка	145

Школа Г. М. Джерельна база біографії «Трохим Зінківський» Бориса Грінченка	149
Яблонська О. В. Спогади про Модеста Левицького як біографічне джерело	152
Якобчук Н. О. Спогади і некрологи, присвячені В. П. Науменку, як джерело дослідження його біографії	156
Головко О. В. Полтавські сторінки життя Володимира Короленка	161
Ольховська Л. В. Софія Володимирівна Короленко: спадкоємиця духовної та матеріальної спадщини батька	165
Бонь О. Г. Остап Вишня під наглядом ДПУ в 1920 роках	167
Яблонський М. Р. Портрет журналіста Петра Волиняка у світлі мемуарів	172
Васьків. М. С. Віктор Женченко та його внесок в українське поетичне та класичне вокальне мистецтво	176
Новітні форми і методи розбудови електронних ресурсів біографічної інформації: світовий та вітчизняний досвід	181
Яценко О. М. Український національний біографічний архів: традиційна й нова конфігурація формування контенту біографічного матеріалу	181
Вернік О. Л., Вернік Ю. В., Комарянська Т. М. Віртуальна наукова біографічна лабораторія в умовах війни	185
Климович Н. М. «Комплексна система інформатизації Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України»: біографічний аспект	190
Босенко О. О. Електронні ресурси української іконографії в інтернет-мережі: інноваційні методи пошуку	194
Бібліографія та джерела біографічних досліджень	199
Патик В. В. Особові та фамільні архівні фонди ЦДІАК України і ЦДІАЛ України	199
Осіння Н. В. Біобібліографія в науковій спадщині вчених-геологів і гірників	202
Карпінчук Г. В. Досьє шевченкознавців 1920-х–1930-х років	207
Дроздовська О. Р. Реконструкція творчих біографій діячів української преси 1900–1939 рр.: практичний досвід	212

Мусіна З. Х., Литвин О. В. Джерела особового походження в інформаційних ресурсах Національної історичної бібліотеки України: на прикладі бази даних «Українські історики міжвоєнної доби (1918–1939 рр.)»	217
Левченко В. В. Фонд особового походження історика С. І.-Я. Борового як джерело історико-біографічних досліджень	223
Кропочева Н. М. Вольфганг Ратке (1571–1635): бібліографічні та біографічні конотації до його портрета у вітчизняних і зарубіжних джерелах	228
Дяченко Л. М. Видання німецькою мовою другої половини ХІХ ст. — початку ХХ ст. як джерельна база біографічних та історико-педагогічних досліджень	231

Конфігурація біографічних репрезентацій: зміна пріоритетів на тлі соціокультурних перетворень світу

УДК 8(09)883

Бондарева Олена Євгенівна,

<https://orcid.org/0000-0001-7126-452X>,

докторка філологічних наук, професорка,

головна наукова співробітниця,

кафедра української літератури, компаративістики

та гринченкознавства,

Інститут філології,

Київський університет імені Бориса Грінченка,

Київ, Україна

o.bondareva@kubg.edu.ua

ДРАМАТУРГІЧНА БІОГРАФІКА В КОНТЕКСТІ ВИДАНЬ СУЧАСНОЇ ДРАМАТУРГІЇ

Аналізуються тенденції розвитку сучасної української біографічної драматургії з урахуванням загальної специфіки літературної біографії, особливостей драматургічної біографіки та її метадраматургічних контекстів.

Ключові слова: біографіка, біографічна п'єса, артистизм, театральні репрезентації, корпусні тексти.

Від часів «ювілейної» п'єси радянських часів дискурс української біографічної драми зазнав інтенсивних структурних та смислових змін, на відміну від західноєвропейського драматургічного контексту, де драма «вже давно розчинила будь-яку біографічну особистість у світі розмитой ідентичності» [3, с.282], сучасна українська драматургічна біографіка виступає унікальним

текстовим корпусом, якому сьогодні в національних літературах ХХІ століття практично не існує аналогів.

Логіка моєї доповіді — це своєрідний принцип вирви: від загальних специфічних рис літературно-художньої біографіки до специфіки драматургічного біографічного тексту й актуалізованих ним нових форм біографічної репрезентації, зрештою — до корпусних форм організації сучасної української біографічної драматургії і тих типів контекстів, з якими ми при цьому маємо справу.

Специфічні риси художньої / літературної біографії:

1) Докладно розроблене Сергієм Аверінцевим поняття «біос» (будь-яка історія життя) переосмислюється як «ейдос біос» (спосіб життя) та «ейдос біос етос» (спосіб життя, базований на цінностях).

2) Біографія одного митця, створена іншим митцем, інспірує накладання модусів і дуже різних контекстів, внутрішньожанровий «конфлікт філологічної співтворчості».

3) Дослідження й евристика, інтерпретація наближається до мистецтва філологічного аналізу.

4) Синтезування ритуально-прецедентної, імперативної та оказіональної картин світу, через які в художніх практиках відповідно маніфестуються міфологічне сказання, притча й анекдот.

5) Велика увага до приватного життя й внутрішнього голосу публічної особи.

6) Творчість / діяльність стає одним із провідних персонажів художнього тексту.

7) Підкреслена драматизація окремих сцен і епізодів, чим виявляється неабиякий драматургічний потенціал будь-якої літературної біографії.

Специфічні риси драматургічного біографічного тексту:

1) Стислі обсяг і час, «тиск пришвидшеної дії» [1, с. 188].

2) «Інша» форма літературного твору: з одного боку — спрощена («репліковані масиви — інколи інсценізовані запозичені чи удавані цитати, відсутність описовості, мінімалізований або вповні редукований авторський голос, спресованість мовленнєвої дії та її афектація» [1, с.188]), з другого боку — гранично ускладнена («вірогідність неспівпадіння точок відліку біографічного персонажа, його прототипу, драматурга й читача / глядача, неможливість для

імпліцитного автора обстоювати власну точку зору перед реципієнтом безпосередньо через текст (натомість низведена на пунктирний рівень дискурсу)» [1, с. 188]).

3) Текст розкривається крізь призму гри й артистизму: акцентація, афектація, візуалізація слова, позірна штучність мізансценування.

4) Стратегії формування образу протагоніста: героїзація, міфологізація, мучеництво, жертвність, трикстерізація, альтернативна біографія.

5) Сценічна поведінка драматургічного героя спирається на моделі: ініціації героя, повернення героя, жертвного заклання, драматургії дискурсу.

6) Вербальний ряд, який можна «оживити», «розіграти», «перформатизувати».

7) Публічна відкритість сценічної дії — відтак персонаж опиняється в додаткових концентричних колах публічності.

8) Проблеми з присутністю в тексті автора, адже авторська маска біографа старанно прихована.

9) Діалогічна природа тексту, навіть монологічного.

10) Надзвичайно розлоге інтертекстуальне тло.

11) Певні типи драматургічної інтриги.

12) Особливий тип розв'язки.

13) Образ протагоніста тиражується засобами внутрішнього роздвоєння, паралельних біографій, інтелектуальних дискусій з попередніми художніми текстами, перетіканням одного образу в інший. Тут спрацьовують як взірцеві типи художньої біографії, запропоновані найдавнішими літературними традиціями (порівняльна, агіографічна, семіотична біографії), так і сучасний тип — метатеатральна біографія.

Саме в такий спосіб формулюються «нові модули театральних репрезентацій: дискутабельність, провокативність, релятивність факту, особистісна інтерпретація, поліморфність, нелінійність, можливість перформативно створити палімпсест» [2, с. 186].

Такі характеристики засвідчують, що сучасна українська біографічна драма вже є не власне художньою біографією, а інтенсивною формою комунікації в культурі.

Специфічні типи контексту, які створює корпусність текстової організації:

1) Окремий текст актуалізує переважно внутрішньотекстові контексти й інтертексти або ж апелює до інших синхронних драматургічних текстів, присвячених цьому ж протагоністу (наприклад, книга «Куліш» Володимира Діброви резонує з п'єсою «Кулішевий первоцвіт» Анатолія Покришеня та іншими біографічними драмами про Панька Куліша).

2) Біографічний текст з документальними ілюстраціями та супровідними матеріалами (наприклад, книга «Олена Теліга. АБО-АБО», до якої, окрім однойменної п'єси Наталії Лісової та Інни Павлюк, включено кілька поезій Олени Теліги, кілька аналітичних статей, спогади, розлогі й докладні фотодобірки: першу присвячено життю поетки, другу — життю вистави за презентованою п'єсою).

3) Версії одного тексту, включеного в різні контексти (драматургічний текст про Степана Бандеру в Ярослава Верещака, який пережив різні текстові версії під назвами «Стефко продався мормонам», «Відважний гайовий», «Ішов відважний гайовий», «Проба», «Проба (С.Б.)», «Стефка», «Стефко», «Проба (Степан Бандера)», «Дорога до Раю», «Пекельна дорога до Раю». Через ігрові стратегії розмова про Степана Бандеру стає легкою та невимушеною, а історична постать — адаптованою до загального й персонального переосмислення.

4) Перформативний драматургічний текст (наприклад, літературна версія сценічної вистави «Подружжя», створена режисером Романом Веретельником і актрисою Галиною Стефановою). Такий текст від вистави до вистави зазнає інтерпретацій, аби стати досконалим. До того ж, сама мистецька подія «обростає» рефлексіями від творців вистави, і Галина Стефанова розповідає, як шукала листування Ольги Хоружинської та Івана Франка, як знайомилася з його науковими інтерпретаціями, як знаходила ключі до перенесення гострих моментів листів на сцену, як разом із Романом Веретельником зустрілися із Роландом Франком, який погодився стати одним із «голосів» вистави (кілька разів наживо, а потім — у відеозаписах), завдяки чому вдалося створити як для акторів, так і для глядачів «відчуття спільної присутності в родині Франків» [4, с. 196–198].

5) Потенційно драматургічний прозовий текст-бестселер, адаптований театром у сценічний текст («Мадам Пилінська і

таємниця Шопена» Еріка-Емманюеля Шмітта в перекладі Івана Рябчія), який стає блискучою виставою «Таємниця Шопена» в київському театрі «Сузір'я».

6) Авторська книга-концепція: книги п'єс «П'єси про великих» Валерія Герасимчука (10 п'єс про митців), «Мазепа, Шевченко, Бандера — духовний тризуб українця» Володимира Петранюка (три п'єси про тих, кого автор вважає «батьками» української національної ідеї), «Поцілунок самотності (П'єси з життя українських митців)» Романа Горака (14 п'єс про українських митців, причому кілька з них — про Івана Франка), «Літературні обличчя на тлі історії Чернігівщини» Анатолія Покришеня (три п'єси про митців, пов'язаних із сіверською землею).

7) Авторська колекція біографічних п'єс: Валерій Герасимчук, окрім книги «П'єси про великих», також створив цілий роман у п'єсах «Репін», у якому біографія Репіна постає через його картини. Цей досвід засвідчує бажання сучасних українських драматургів не лише експериментувати, але й підходити ґрунтовно до біографічних постатей, бути одночасно не стільки митцями, скільки одночасно істориками, соціальними філософами, культурологами й впливати на формування суспільно значущих цінностей.

8) Біографічна антологія («Таїна буття»). Антологія працює як складний текстовий корпус, усі дискурси якого взаємопов'язані — а відтак виникає унікальна можливість вписувати біографічного персонажа в найрізноманітніші контексти поза межами самого драматургічного твору.

9) Небіографічна антологія: біографічна п'єса Неди Нежданої «ОТВЕТКА@UA», включена до антології «Лабіринт із криги та вогню», стає віддзеркаленням інших, небіографічних контекстів — Революції гідності й нової російсько-української війни.

10) Видавнича серія («Колекція театральна» Видавництва Анетти Антоненко включає біографічні драми Збігнева Герберта «Печера філософів», Віди Огненович «Мілева Айнштайн», Еріка-Емманюеля Шмітта «Зрада Айнштайна») — повертає нас на початок розмови, адже у світі знову актуалізується увага до біографічних драматургічних творів.

Останній пункт засвідчує, що не лише в Україні, а й у світі знову актуальним є запит на драматургічну біографіку, адекватну естетичним запитам ХХІ століття.

1. Бондарева О. Міф і драма у новітньому літературному контексті: поновлення структурного зв'язку через жанрове моделювання : монографія. Київ : Четверта хвиля, 2006. 512 с.

2. Бондарева О. Театр кодує історію, або як стратегії “театру в театрі” працюють на переосмислення біографічних персоналій. *International scientific and practical conference “Philological sciences and translation studies: European potential”*: conference proceedings, July 9–10, 2021. Wloclawek : Baltija Publishing, 2021. P.184–187.

3. Залеська Онішкевич Л. Персонажі і проблеми ідентичності: історія, нація, релігія і гендер в українській пострадянській драматургії. Українське суспільство на шляху перетворень: західна інтерпретація / За ред. В. Ісаїва: Пер. з англ. Київ : Вид. дім «КМ Академія», 2004. С. 279–292.

4. Стефанова Г. Біографічна драма: одна з моделей (листування Ольги Хоружинської та Івана Франка як драматургічна основа біографічно-документальної вистави «Подружжя»). *Курбасівські читання*. Наук. вісник. Київ : НЦТМ ім. Леся Курбаса. 2020. № 5. С. 194–204.

UDC 8(09)883

Olena Bondareva,

<https://orcid.org/0000-0001-7126-452X>,

Doctor of Philology, Professor,

Chief Researcher,

Department of Ukrainian Literature,

Comparative Studies and Grinchenko Studies,

Institute of Philology,

Borys Grinchenko Kyiv University,

Kyiv, Ukraine

o.bondareva@kubg.edu.ua

DRAMATIC BIOGRAPHY IN THE CONTEXT OF PUBLICATIONS OF MODERN DRAMA

Trends in the development of modern Ukrainian biographical drama are analyzed, taking into account the general specifics of literary biography, features of dramatic biography and its metadramaturgical contexts.

Keywords: biography, biographical play, artistry, theatrical representations, corpus texts.

Наукове видання

Biography. Біографіка. Біографістика
Збірник праць Інституту біографічних досліджень
Електронне наукове видання

Випуск 1

Відповідальний за випуск
Володимир Іванович Попик

Літературна редакція – О. В. Плющик
Макетування – О. В. Плющик

Формат 70x100/16. Умовн. друк. арк. 19,09. Обл.-вид. арк. 11,83

Видавець
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
03039, Київ, просп. Голосіївський, 3

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1390 від 11.06.2003 р.